

Temetkezési szokások a dzsadoknál

KULTÚRA

*„A dús meg akinek nem jutott falat,
a sánta és aki gyors lovon haladt,
a tudós, a balga, a gyáva és a hőś
ugyanúgy porlad a homok alatt.”*

A dzsadok temetkezési szokásait, a halottakkal szemben tanúsított magatartását ősi hagyományok szabályozzák, azon időkből valók, amikor a dzsenn vér és a dzsenn kultúra még nem talált utat az Ibarában megtelepült emberek közé. Igaz ez akkor is, ha azóta e szokások számos eleme felbukkant a szent és a sugalmazott könyvekben éppúgy, mint a valláserkölsről írott munkákban. Minként minden más esetben is, az ősi szokásokat többé-kevésbé már csak a hadujjin, a sivataglakók őrzik, hiszen „az abdanim (városiak) úgy váltogatják szokásaikat, akár kaftánjaikat, és mindenben, ami atyáiknak szent volt, túladsnak, mint egy rühös tevéen”.

Temetés a sivatagban

A temetésre a lehető leghamarabb: aznap, esetleg másnap sor kerül, hiszen a forróságban a holttestek hamar bomlásnak indulnak. A halottat a nő rokonok veszik kezelésbe: megmosdatják, haját (szakállát, bajuszát) rendbe hozzák, körmeit levágják. A férfiakra egyetlen vászon ágyékkötőt, a nőkre ezenfelül egy vászoninget adnak csupán, majd két

lepelbe burkolják a halottat.

Eközben férfiak egy csoportja a tábor, oázis közelében kiássa a sírt. (A dzsadok mindig temetnek - ez az éghető anyagokat nélkülöző sivatagban nem is csodálható.) Homokos vidéken a gödrot nagyon mélyre ássák, nehogy aztán valami dögevő kikaparhassa a halottat kőszivatagban ezt a sírdombra helyezett kövek megakadályozzák. A gödör mindig valamely szent hely - ez általában Abadana, pontosabban a Rad' Kuuf - fele néz.

A temetési menet alkonyatkor indul meg, akkor, amikor a forróság enyhülni kezd. Elöl négy férfirokon halad, akik vállukra emelt saroglyán vagy rudak közé kifeszített tevebőrön viszik a halottat utánuk a család, nemzetség, vagy akar törzs aprajánagyja halad. A hagyomány a férfiktól méltóságteljes viselkedést követel, tilos a fájdalomkiáltozás, a könnyhullatás ezért, amíg a menet a sírhoz nem ér, csak az asszonyok jajveszékélése hallatszik. A melysivatag peremén élő, hagyománytisztelő nemzetségek ma sem ismerik a gyászruhát, az emberek rendes ruházatukat viselik, bar sokan, a gyász jeléül, megszagatva. A városokhoz közel élők viszont gyakran feketebe vagy fehérbe öltöznek, sőt, az is előfordul, hogy az oázisok fainak törzsét is befestik a gyász színével.

Miután a halottat beleeresztették a sírgödörbe, fia, apja, más, közeli férfirokona rövid beszédet tart, felsorolja őseit, méltatja érdemeit, dicső cselekedeteit. Asszonyok esetében elsősorban fiak érényeit ecsetelik. „Ti asszonyok! Erős fiaknak adjatok életet, mert bennük van a ti dicsőségetek.” Ezután egy tiszteletreméltó öreg - netán, ha jelen van, pap, dervis, felolvasó - elrecitálja a Tanításokból az un. „Halottak versét” (Sadzs al-Havahutin). Végül betemetik a sírt, és egy jeltelen követ állítanak a sír fejéhez.

Ez az a pont, amikor egy rövid időre a hagyomány folyást enged a szülők vagy a gyermekek bánatának, igaz, céltalan pusztításvágy formájában: tönkretesznek, elpusztítanak valamit, ami értékes, és, lehetőség szerint, kedves volt a halott számára. Kidöntik az oázis egyik fáját, széttépnek egy drága selyemruhát, tönkretesznek egy arany ékszert, kettétörik a halott kardját, vagy akar a sír mellett leszúrják a lovat. A Bahi Fajjumról azt suttogják, ők még a feleség, kedves rabnő, szolgálja megölésétől sem riadnak vissza - no persze, a tudatlan közvélekedés őket mindenre képesnek tartja, ami az istenfélő dzsád szemében rettenetes és gonosz dolog...

Végül a menet visszatér a táborba, oázisba, ahol nagy lakomát tartanak. Az elkövetkezendő negyven napban - ennyi a gyász ideje - a közeli családtagok minden nap meglátogatják a sírt, megtisztítják, rendbe hozzák, ha kell, és, ha lehetőségük van rá, megöntözik. A víz nagyon nagy érték a sivatagban, nem csoda hát, hogy a gyakori és bőséges öntözést a gyász és a tiszteletadás legszebb módjának tartják. A negyven nap elteltével azonban nem foglalkoznak többet a sírral. (Ez persze érthető, hiszen a sivataglakók zöme részben vagy teljesen vándorló életmódot folytat, márpedig a sivatag néhány hónap alatt nyom nélkül eltűntetheti a sírokat.) Bárhol is legyenek, minden nyolcadnapon (a dzsádok minden második hét harmadik napját nam al-havahutin-nak, azaz a „halottak napjának” nevezik) megemlékeznek a halottakról, felidézve nevüket és tetteiket. „Mert felírtam a nevüket a szívembe, és megemlékezem róluk, amikor itt az idő.”

Temetés a városokban

Miként a sivatagban, a városokban is igyekeznek minél hamarabb sort keríteni a temetésre. A halottat először a nemének megfelelő fürdőbe viszik, ahol az erre fenntartott teremben megmossák - a szegényeknél csak vízzel, és csak egyszer (ez a legtöbb helyen, hála az uralkodók és a gazdagok jótékonyágának, ingyenes), a módosabbakat többször, s a vízbe drága illatszereket kevernek. „Kámforral, ámbrával és szantállal illatozón lépj be hozzám, utazó, és eléd hordom barátságom ajándékait.” A halottat ugyanolyan durva és kevés vászonruhába öltöztetik, leplekbe csavarják, mint a sivatagban - nos, igen, itt-ott manapság a nőkre drága, hímzett és színes ruhákat adnak, selyembe burkolják őket, ám a piaci szónokok nem is szűnnek meg kárhoztatni ezt az újfajta, gyalázatos módit.

Ezután a holttestet egyszerű, festetlen koporsóba, vagyis inkább csak fogantyús ládába helyezik, amit négy férfirokon emel a vállára. A koporsóvivőket gyakran váltják - nem csak azért, mert elfáradnak, hanem mert a koporsó cipelése kegyes cselekedetnek számít, s az elhunyt iránt érzett tisztelet bizonyítékának, ezért hát az összes rokon és barát kötelességének érzi, hogy legalább néhány lépésnyit vigye a koporsót. Néha bizony előfordul - ha az elhunyt az uralkodói család egy tagja, vagy városszerte tisztelt személy: pap, felolvasó, próféta, vagy csak orvos, bíró, más előljáró -, hogy hatalmas sokaság gyűlik össze, és a koporsóvivők kettős sora olyannyira tömött, hogy a koporsót valójában nem is viszik, csupán kézről kézre adják, a fürdőtől egészen a temetőig.

Igen dicséretes az, ha valaki ismeretlen személy koporsóját viszi, de már az is kegyes cselekedetnek számít, ha, a menetbe beállva, végig vagy csak egy darabig kíséri azt. Így a fürdőből induló menetet előbb csak a rokonok, barátok és közeli ismerősök alkotják, ám az utcákon haladva sorra csatlakoznak a távolabbi ismerősök, vadidegen városlakók, sőt, akár távoli földekről érkezett utazók is.

A férfiak hallgatva, magukban vagy mormolva imádkozva, netán énekelve vonulnak, az asszonyok azonban hangosan siránkozva, jajveszékelve, arcukat, hajukat csapkodva-tépve mennek. Legtöbbjük nő rokon, de a gazdagabbak számos hivatásos siratóasszonyt is felfogadnak ilyenkor - ezek a zilált ruházatú asszonyok olyan éktelen zajt csapnak, hogy az még a harmadik utcában is hallható. Arcukat fehérre vagy feketére festik, attól függően, az adott vidéken melyik a gyász színe. A fekete inkább a délebbi, illetve az idegen hatásoknak jobban kitett területeken - így a diaszpórákban - dívik, másutt, a régibb szokások szerint, fehérre festik arcukat a nők, fehér a közeli rokonok gyászruhája, fehérre meszelik a halottas házak ajtóit, és fehérbe burkolózik az egész város az uralkodó halálakor. Ahogy az ismert párvers is mondja:

*„Kérded, miért fehér a gyásznak színe
nálunk, mert máshol ez a fekete.
Nem e szín dicséri ifjúságodat?
S gyászosabb az ősz hajnál van-e?”*

Mielőtt a menet a temetőbe térne, előbb még megállnak egy mecsetnél. A kisebbekben egyszerűen a szentély előtt helyezik földre a holttestet tartalmazó faládát, a nagyobbakban e célra külön terem - a „Halál Terme” (Kaszab al-Vahat) - szolgál. Itt hosszan, ékes szavakkal ecsetelik a halott érdemét. Ezt csak ritkán tartja közeli rokon, inkább tanult szónokot, a leggazdagabbak híres költőt, neves énekeseket fogadnak fel. Utána a pap, felolvasó, mecsetszolga elrecitálja a „halottak versét”, azt utánamondja előbb a legközelebbi férfirokon, majd együtt a sokaság, a mecseten belül és kívül - kinek hol jutott hely.

Ezután újra összeáll a menet, és most már valóban a temetőbe mennek. Az mindig a városon kívül áll, alacsony kő- vagy téglafallal övezve, s öre vagy örei egyben a sírok kiásói is - mely feladatért nem jár számukra külön javadalmazás. A sír itt is valamelyik vallási központ, híres mecset

felé néz. Egy sírgödörbe csak egy holttest helyezhető ettől csak járványok vagy háborúk idején térnek el, de ilyenkor is külön sírba kerülnek a nők és különbe a férfiak. A sír fejéhez lapos követ állítanak, amelyre már belevésték, vagy csak ecsettel ráfestették a halott nevét, életkorát, apja nevét, legmagasabb rangját ezek mellett legtöbbször ott van meg a „kis hitvallás” (Adad-i-Fiszal) is: „A hívők közül való vagyok. Nincs más istenem, mint Ti, mert Ti vagyok mindennek urai. Dicsőség nektek!”

Egyre elterjedtebb a síremlékek kárhozatos divatja. Előbb csak négy póznát állítottak a sír négy sarkához, melyek közé valamiféle szövetet feszítettek ki utóbb a fát és a vásznat faragott kő váltotta fel. A leggazdagabbak ma már kis kőházakat emelnek a sírok fölé. Az uralkodók a palotanegyedben saját temetőt tartanak fenn, s ott ma már apró, néhány szobás, ám dúsan díszített palotaforma mauzóleumokat építenek, amelyeket drága szőnyegekkel, arany holmikkal töltenek meg - de meg ők sem vetemednek arra, hogy ékszerekkel ékesítsék a halottakat. Végül a család visszatér házába, és lakomat tart, rangjuknak, vagyonuknak megfelelőt. Bár elvileg csak a barátok és a rokonok vesznek részt rajta, az illem megköveteli, hogy a kaput nyitva hagyják, és bárkit, aki betér, szívesen fogadjanak. Nem csoda hát, hogy a vagyonosabbak negyedében temetés után csak úgy rajzanak az ingyenélők és az élőködők (tavalim) a potya étkezés érdekében. S micsoda lakoma ez! Mert a dzsad vallás, amely amúgy a (tisztességes úton szerzett) vagyont az istenektől kapott ajándéknak tekinti, tagadja, hogy a pénznek bármi haszna lenne a halál után ugyanakkor az alamizsnálkodás kegyes, a vagyon fitogtatása pedig illendő cselekedet. S mivel a puritán temetkezési szabályok másutt nemigen teszik lehetővé, a családok a lakománál igyekeznek kitenni magukért, drága ételekkel, egzotikus italokkal. S mert az élőködőknek adni nem igazán alamizsnálkodás, megesik, hogy egy-egy nagyúr szolgálai szinte erőszakkal hoznak a házba nincsteleneket, vagy megrakott tálatat visznek a templomokba, kórházakba, a koldusok szállásaira.

A sivatagban elterjedt szokás valaminek a tönkretétele ez a városokban is ismerik, de csak néha kerül rá sor, és, noha nyíltan ritkán kárhoztatják, a legkirívóbb eseteket sokáig megőrzi a népi emlékezet: felégetett nyári lakokról, betemetett kutakról, legyilkolt ágyasokról sutognak. A papság

általában fellép az esztelen pusztításvágy ellen, és igyekszik azt az alamizsnálkodás jótékony medrébe terelni, példaképként hozva fel az abadanai uralkodókat: így a mostani emír apja halálakor ezer rabot és rabnőt szabadított fel, és apja teljes ruhatárát szétosztatta a szegények között.

A gyász ideje mindenütt negyven nap, a családtagok eddig viselnek gyászruhát, eddig tartózkodnak a vidám szórakozásoktól, zajos mulatozástól, továbbá minden nap felkeresik az elhunyt sírját. A gyászidő lejártával az élet visszazökken a rendes kerékvágásba - persze, az özvegy csak egy év elteltével mehet újra férjhez, és az ágyasok is csak ekkor adhatók el, de hát ennek megvan a maga nyilvánvaló oka -, és a temetőket csak minden nyolcadik napon, a „halottak napján” keresik fel. Ilyenkor a rendesen sivár, virágok és növények nélküli, néptelen temetők hirtelen megtelnek emberekkel és lármával - étellel. A sírokat gondosan megtisztítják, bőségesen megöntözik, imádkoznak felettük. A férfiak jórészt hamar visszatérnek munkájukhoz, az asszonyok és a gyerekek azonban maradnak. Az előbbieket kisebb-nagyobb csoportokat alkotva vég nélküli fecsegésbe, pletykálkodásba fognak (a „temetői beszéd” kifejezés ostoba és minden hitelt nélkülöző történetet, szóbeszédet jelent a dzsadoknál), az utóbbiak pedig halkán, vagy inkább hangosan játszanak, rohangálnak a sírok között („A gyermekek kiáltozására, és az öröme, amit a szívben kelt!”). Az alacsony és széles falakon körben férfiak ülnek, akik, miközben fél szemmel vigyázzák övéiket, kockázással és tavvával múlatják az időt a fiatal emberek vágyódó szemmel figyelik a lányokat, a tömegben mindenütt vízholdok kiáltoznak, tömlőkkel megrakott öszvérek és szamarak bögnék, sült hús és cukros sütemény illata száll - a felületesebb szemlélő úgy hiheti, a bazar költözik ki a temetőbe egy napra...

Végül már otthon, nyugovóra térés előtt, az egész család együtt elmondja a „Halottak versét”, megemlékezve őseikről, akiknek nem kerestek, nem kereshettek fel sírját. (Két-három nemzedék múltán már óhatatlan felhagynak a legtöbb sír gondozásával, a temetők végképp elnéptelenednek, a sírkövekről minden írást lekoptat a szél és a homok, a romba dől, gondozatlan temetőket pedig előbb-utóbb elnyelik a terjeszkedő városok. Előbb-utóbb végképp fel is számolják őket igaz, arra vigyáznak, hogy helyükön csak mecsetet, kórházat,

szegényszállást, közkertet létesítsenek, nehogy meggyalázzák a halottak emlékét.) Az év utolsó ilyen napját az Emlékezés Ünnepeinek (Kumszasz-Szaffar) nevezik: hatalmas sokaság kel útra, mert a távolban élők legalább ezt a napot szeretnék atyáik sírjánál tölteni. Hagyományosan ez az alamizsnálkodás napja: a mecsetek kapuiban pénzt, élelmet, ruhát osztanak a szegényeknek. „Bőséget adtunk neked. Adj belőle a nincstelennek, és ruházd fel őt az irgalom nevében. Mert az, aki elúzi kapuja előtt az árvát, és nem táplálja a szegényt, bizony kárvallottja lesz önnön cselekedetének.”

„Ti hálátlanok!

Nem tudjátok, hogy mi a mohóság jutalma?

*Ha majd fölfordítatnak a sírok,
megtagadom a segítségemet,
mert ti is megtagadtátok!*

*Szívetekre hull a tüzem,
és elemészt -*

mit számít majd akkor a vagyonotok?”

Az irgalmasság és istenfélelem cselekedetei

Az alábbi részletek az abadanai Ezüstmecset felolvasójának, Muzaddak ad-Duvajninak könyvéből, Az irgalmasság és az istenfélelem cselekedeteiből származnak:

„Aki eltemeti a halottakat, és sírt ás nekik, noha nem ismeri őket, és nem rokonai, azt az irgalom köti hozzám, és a jobbjom választottja lesz” - intenek a Tanítások. Aki tehát jártában-keltében halottra lel, és eltemeti, az Galradzsa parancsai szerint cselekszik, és kedves lesz az istenek előtt. És nem szabad figyelniük arra, ki az, aki holtan hever, a legyek és a dögevők prédájaként, ismerősünk, rokonunk, barátunk, vagy éppen ellenkezőleg, ismeretlen előttünk, akit sohase láttunk de még ha ellenségünk is lenne, akkor is úgy kell tennünk, mintha rokonunk lenne, mert az ellenségeskedés és a bosszúállás a halottakkal nem fér össze, ahogy ez a Tanításokban is áll: *„A ti bosszútok nem nyúlik túl a halálon, és*

nem ti ítélkeztek az eltemetettek felett.” A Jócselekedetek Könyvében olvashatunk a Vad törzsbeli férfiről, aki, ha valami összecsapásról hallott, odasietetett, még ha napokig is kellett utaznia, és eltemette a szanaszét heverő halottakat, megadta nekik a végtisztességet, és imádkozott a sírjuknál, jutalomként pedig bebocsáttatott Dzsah kertjeibe. *„Ne habozzatok és ne lustálkodjatok, mert cselekedeteitek jutalma nálam van, és nem marad el.”* Ne fordítsátok el a fejeteket, ha temetlen holtat láttok, ne utálkozzatok, hiszen ugyanilyen állapotba kerültök majd ti is, és ne zsugoriskodjatok, hanem adjatok vagyonotokból annyit, amennyit fiatalok temetésekor adnátok, mert Dzsah sokszoros kamattal fizeti vissza áldozatokat.

„Állj meg a síroknál, és mondj imát fölöttük, mert lepecsételem szívüket és szájukat, akik a te sírod mellett haladnak el! És tisztítsd meg a homoktól és a szeméttől, és oszd meg vizedet a halottakkal, mert nem tudhatod, hagysz-e fiút magad után!” Ha egy gondozatlan sírra lelsz, ne menj tovább, ne fordítsd el arcodat, ne gondold magadban, hogy mert nem a te rokonod és nem a te törzsedből való, nincs irányában semmi kötelezettséged. Mondd inkább: Ez az ember gyermektelenül halt meg, és nem él sem atyja, sem anyja, sem fivére, sem nővére, sem férje, sem felesége, sem bármelyik másik rokona, hogy gondoskodják a sírjáról. De én rokona vagyok istenem előtt! *„Hiszen a hívők testvérek!”* Vagy azt hiszed, mert fiak és unokák sokaságának orvendezhetsz, lesz, aki a te sírodról gondoskodik? Talán nem halatsz meg utazás közben, idegenek között, távol otthonodtól, olyannyira, hogy meg halálad híre sem érkezik meg családotodhoz? Vagy talán még nem láttál apákat, akik sírba helyeztek fiaikat? Talán tudója vagy az eljövendő dolgoknak? A hívő azonban nem így gondolkozik.

Mit is ér a halottért mondott imádság, kérdezed, hiszen maga Doldzsah tanította, hogy *„nem ér majd akkor semmit a*

gazdagság, sem a barátok közbenjárása, mert mindenkit érdeme szerint ítélek meg, és elválasztom a hamisat az igaztól, az istenfélőt a gonosztól, és kezeimet nyújtom feléjük, mert Nálam van a jutalom és a büntetés.” Ez valóban így van, és annak, aki már meghalt, nincs hasznára az imádság. Bennünk azonban, akik ebben a világban vagyunk, még félelmet kelt az istenek akarata, és ellenkező lélekkel fogadjuk, ha magukhoz szólítanak minket. A sírok és halottak fölött végzett ima azonban megszilárdítja a lelket, felvértezi istenfélelemmel és belenyugvással, hogy ne tetessük magunkat süketnek, amikor elhívatunk, ne is rugdalózzunk ellene, hanem meghajolva, szolgamód engedelmeskedjünk Uraink parancsának. *„Az én kiválasztottjaim orcáján ott a jel, és az a leborulás jele.”*

Az alábbiakban a legfontosabb, a halottakkal és a temetéssel kapcsolatos dzsah szavakat soroljuk fel, az Abadanában használatos mellett alakok feltüntetve a Hamed vidékén használt nyelvjárási formákat - hiszen a külhoni inkább ezeket hallhatja, főként, hogy a kolóniákban, így az Erioniban is, ez a leginkább elterjedt nyelvjárás.

	abadanai nyelvjárás	hamedi nyelvjárás
Holttest	dzsutta	dzseddak
Halál	vahat	vahit
Halott	havahut	havahid
Temetés	ruhh	rehi
Temető	ruhhan	kilata
Temetőőr	ruvvahani	bisr el-kilata
Sír	liht	lihd
Sírásó	lihuti	lihuddi
Halottvivő	szahik al-havahut (szahik'havahut)	szihk el-havahid (szihk'avahid)
Síratóasszony	hiszusa	haszissze
Koporsó	tavit	netik (tkp. láda, doboz)

?

Szerző: Zsugori

Forrás: ismeretlen

Szerkesztette: Magyar Gergely